

Reportatge de **Joan M. Oleaque** sobre la presència, de la mà de la immigració, de les manifestacions més actuals de la **cultura de Romania** ● L'escriptor **Miquel Martínez** comenta el llibre d'Antoni Gómez 'El camí de les merles'

QUADERN

EL PAÍS

Número 473, dijous 30 d'abril de 2009

Q

Traductors

JOAN F. MIRA

Traductors de clàssics pròxims o remots, traductors de gran literatura, traductors de filosofia, d'història i de ciència social. Traductors, i això és important, a un "català matisadament valencià", tal com jo precisava en la presentació de la *Divina Comèdia*, i com va recollir Vicent Alonso en els seus *Assaigs* de Montaigne. Estem aportant a la llengua comuna un gruix de traduccions ben important i ben notable, que no sé si "allà" —vull dir a Barcelona, a Catalunya— saben apreciar i acollir com cal, però em sembla que sí. En poques setmanes m'han arribat a les mans el *Faust* de Goethe traduït per Jaume Ortola, i el *Michael Kohlhaas* de De Kleist en versió del mateix autor. Ningú havia tornat a traduir el *Faust* de l'edició de Leonart el 1938, en plena guerra. Dante, Montaigne i Goethe, traduïts per valencians, no és poca cosa. I m'ha arribat una edició preciosa, bilingüe japonès-català (català valencianíssim) dels *Viaryans d'oku*, del clàssic del segle XVII Basho Matsuo: el traductor amaga el propi nom, i no el diré, però és de Castelló i va ser alumne meu. I Guillem Calaforra traduint del polonès Czeslaw Milosz, de l'alemany Max Weber, i una història (molt francesa) de la filosofia medieval. Gustau Muñoz traduint Adorno i Theodor Herzl. I la vintena llarga d'autors de la col·lecció "Breviaris", Pico della Mirandola, Diderot, Sartre, Klemperer, Cardoso Pires, Darwin. Fa molts i molts anys, a l'inici dels setanta, Eliseu Climent va impulsar uns "Quaderns de 3i4" que degueren ser la primera iniciativa valenciana per a incorporar els grans noms del pensament crític contemporani, Gombrich, Habermas, Althusser, Lukacs i companyia, inclòs el xinès Lu Hsun. Hi vam col·laborar traductors valencians inexperts com el Salvador Jáfer o com jo mateix, i la petita col·lecció va morir de mort natural. Però era ja un anunci. Hem fet algunes coses respectables, els autors i els editors valencians, i aquesta n'és una, no la menys important. Hem fet allò que cal fer, i ho fem encara. Si als polítics valencians, i als qui els voten massivament, no els importa la llengua del país, ni Goethe, ni Montaigne ni Dante, a nosaltres, traductors, sí que ens importa. Molt.

Arts plàstiques

"L'estudi condiciona l'obra del pintor, com la grandària d'una peixera, la del peix", diu l'artista.

ESTUDIS D'ART Willy Ramos

Una força de la naturalesa

Text: MARTÍ DOMÍNGUEZ ● Fotografia: JESÚS CÍSCAR

Puge els sis pisos d'una casa vella i senyorial de l'Eixample. En l'escala avance dos vellets que es prenen el seu temps en la costosa ascensió. En la decrepitud de l'edifici, aquelles persones, de pas vacil·lant i insegur, queden del tot integrades. Aquella casa necessita una restauració profunda, però el veïnat —en gran part format per vells llogaters— sembla que no s'hi posa d'acord. Quan arribe a l'estudi de Willy Ramos, que ocupa unes antigues golfes, m'enlluerna l'estança: és una explosió de color i de llum, a la qual s'afegeix la desbordant energia del pintor i els lladrucs del seu gos

Turco. Sobta la vall llòbrega de l'escala amb el potent esclat d'aquell ambient, ampli i acollidor. "Els estudis són molt agraïts", riu Willy, sabedor de l'efecte que produeix descobrir el seu, sobretot després de la tenebrosa ascensió. "L'estudi condiciona l'obra del pintor, com la grandària d'una peixera, la del peix. Per això jo he buscat el més gran possible...". Torna a riure, i enllaça el seu pensament amb un altre, en una autèntica allau de suggeriments i de colpets d'humor. Diu que a Madrid té la millor pinacoteca del món i que la manté oberta per als amics (es refereix a El Prado), o que l'estudi

està viu, en moviment constant, o que les idees van i vénen ("per què se'n van? Per la mateixa raó que retornen!"). És un autèntic torrent, mentre pinta un dels seus grandiosos bodegons de flors o dona forma a una de les seues escultures, uns busts femenins veritablement espectaculars, d'una potent elegància i força expressiva. Sona un disc de música clàssica ("m'agrada Händel: aplaca la bèstia que duc dins") i Turco passeja baliga-balaga entre totes aquelles obres, parant atenció de no passar per damunt de cap de les aigües que s'eixuguen per terra.

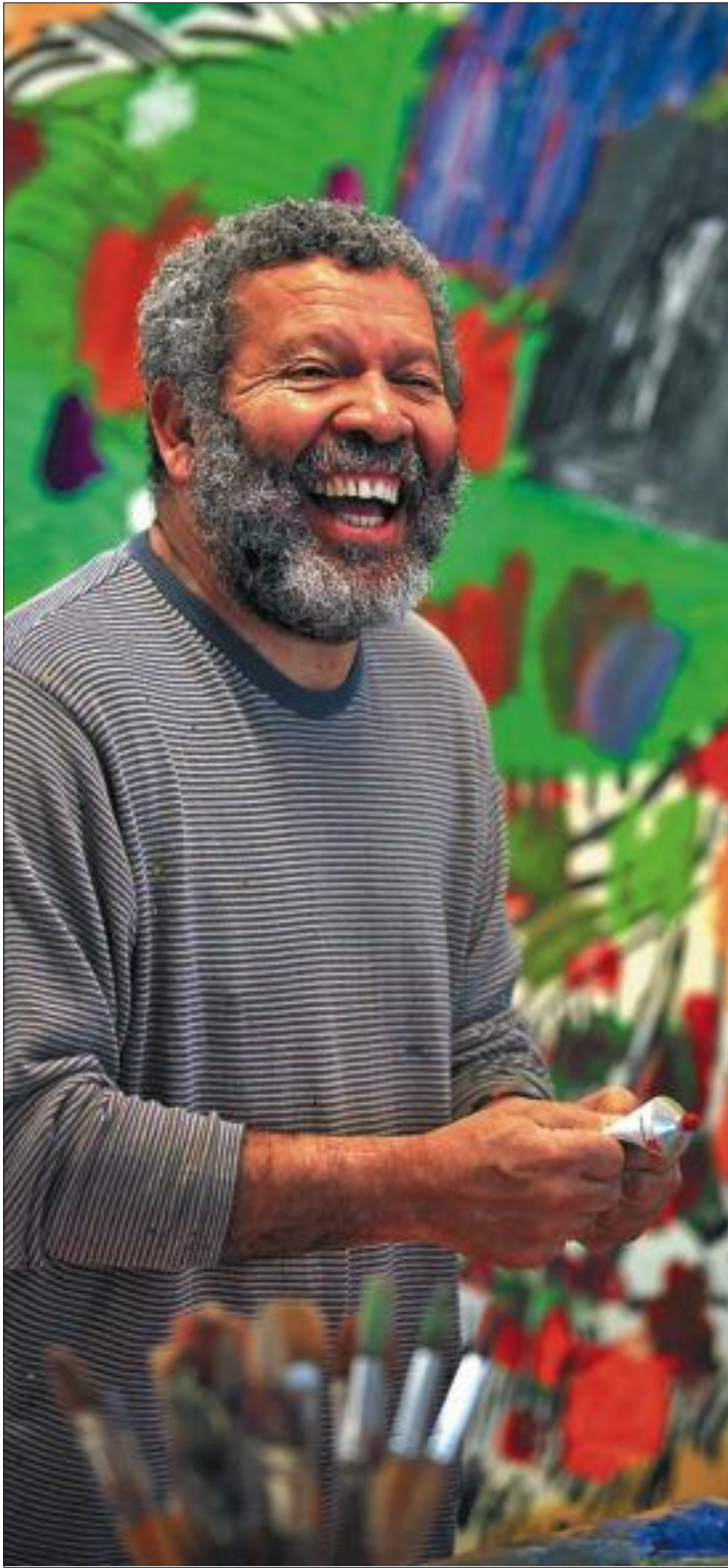
Passa a la pàgina 2

Ve de la pàgina 1

Intente fer-lo parlar de la seua pintura, teoritzar sobre el seu art. S'hi mostra rebel, i proclama: "Quan pinte tanque els ulls: que siga el que Déu vulga!". Riu jocundament, mentre mescla uns colors, i se'n va cap a un gran cavallet que manté en alt un quadre de dimensions voluminoses. Per fi accepta fer una concessió: "Potser si jo no fóra colombià, no podria pintar així, amb tots aquests colors... Potser si jo no fóra colombià, donaria més importància a coses que no tenen importància. La gent es preocupa massa i això es nota en la pintura". Però de seguida calla, em mira i torna a riure, conscient que no em dona massa pistes. "No crec en tanta teoria. L'art no és un llenguatge, és una altra cosa. Ací no hi ha codis, ni res d'això. Avance a les palpenes, sense massa convicció de res... Per què pinte? Perquè no sé fer una altra cosa!". Em mira i torna a riure, gaudint una mica de la meua desorientació, i més ell, que és professor a la Facultat de Belles Arts de la Universitat Politècnica de València.

En això hi arriba Pepe, el seu emmarcador. Ha pujat un quadrot per la llòbrega i empinada escala, i se li talla l'alé. Me'l presenten i jo, a boca de canó, li pregunte què li sembla l'obra del seu client. "Jo tan sols li faig els marcs!", exclama sobtat, però de seguida afegeix: "He vist coses semblants". Willy deixa de pintar i el fita desafiant. Pepe s'explica, quequejant una mica: "Fa trenta anys que emmarque, i he vist molts imitadors seus! Però els quadres de Willy es reconeixen de seguida, pels colors, tan alegres... Hi ha quadres que fan ganes de plorar, en canvi en els de Willy sempre hi ha bon rotllo... És com un paio alegre i un amargat. La pintura és això, més o menys". Willy riu sonorament, i rebla "més o menys". Pepe pren els encàrrecs i desapareix, escales avall, després d'encaixar-me amb energia la mà.

"L'art no és una ciència exacta. No hi ha un mètode", diu ara Willy, mentre a colps de destal dóna forma a un dels busts, i volen les esberles de fusta. "Cal extraure d'un, això és l'art. I treballar, treballar molt... Jo

"Cada dia trac tot el que puc, i si no trac més és perquè sóc un desmanyotat".

treballe molt més que tots els meus alumnes junts... Ja ningú vol treballar: els meus alumnes creuen que triomfaran, que es faran rics, sense treballar! Una

colla de ganduls, això és el que són... Jo m'esforce cada dia, cada dia trac tot el que puc, i si no trac més és perquè sóc un desmanyotat. Què hi farem!".

M'imagino Willy com a professor i em pregunte què dirà als alumnes, com els guiarà, com els influirà. Sé de la seua bona reputació com a professor, i que molts dels alumnes intenten imitar el seu estil expansiu, enèrgic, cridaner i viu. Pense en la sentència d'Eliot: "Mentre els joves imiten, els vells furten". Li pregunte quins artistes valencians l'interessen, amb poca esperança que em conteste res de concret. "Saps, m'agrada molt Carmen Calvo! És boig i genial el que fa! També Marcelo Fuentes, i Nico Munuera, i el meu amic Santiago Polo, que prepara ara una exposició". Willy sempre es recorda dels amics, i la veritat és que no costa gens sentir-se amic seu. "I els meus exalumnes Ximo Amigó, Rubén

L'estudi condiciona l'obra del pintor, com la grandària d'una peixera, la del peix

Quan pinte tanque els ulls: que siga el que Déu vulga!

Potser si jo no fóra colombià, no podria pintar així, amb tots aquests colors...

Tortosa, Joël Mestre... Bons pintors". Pepe té raó, al seu costat et trobes bé, i un podria estar en aquell estudi indefinidament, parlant de tot i sense prestar massa importància a res, mentre ell pinta, o esculpeix, feréstegament, händelianament, deixant-se l'ànima en cada obra. De sobte s'atura, i em mira amb una certa expectativa, amb la dextra a la mà: "Vols una cervesa?". I jo li conteste que per què no, i tanque el bloc de notes. I ell somriu feliç, d'una manera expressiva, com qui diu, és clar, home, és clar, apunta't al bon rotllo.

El taller de Bacon

MANUEL BAIXAULI

El taller d'un pintor no és un espai neutre, sinó una extensió de la seua personalitat. Ho podeu comprovar en els reportatges d'artistes valencians que ens regalen, ací en el *Quadern*, Martí Domínguez i Jesús Císcar. I ho podeu constatar, també, d'una manera rotunda, si us allargueu aquests dies al Museo del Prado, a l'exposició antològica del pintor Francis Bacon.

Bacon és un artista peculiar, de formació autodidacta, que, com altres destacats artistes britànics —D. Hockney, G. Sutherland, L. Freud, H. Moore...—, feia figuració mentre el món de l'art tenia els ulls llogats per a l'abstracció. La seua obra és expressionista, nihilista i de temàtica sovint escabrosa. Rostres udolant o en agitació perpètua, figures sense cap, cortines corre-gudes, pontífexs terrorífics tancats en gàbies de vidre... Margaret Thatcher, amb la perspicàcia pròpia de tants polítics, es referí a ell com "aquest home que pinta imatges horribles", elogi que molts voldríem i que contribuï, i molt, a popularitzar-lo. Perquè, això sí, Bacon ha esdevingut mite, no sols per la seua obra, que, insistisc, és interessant, sinó perquè compleix una predicció del crític Herbert Read: "No hi ha cap camí més segur envers l'èxit que la creació d'una llegenda". I Bacon té llegenda. Alcohol, drogues, promiscuïtat sexual, suïcidi del seu principal amant —a qui havia conegut quan el sorprené robant al seu taller, on, aquella mateixa nit, segons Bacon, ja van dormir junts...—, Ingredients excitants per als qui creuen —i no en són pocs— que un artista que beu llet amb *Cola-cao* no té futur.

Però si hi ha una imatge que sintetitza la llegenda Bacon, aquesta és la del seu taller. A l'exposició del Prado en trobareu una foto immensa, al voltant de la qual hi ha vitrines amb tot d'objectes extrets d'allà: retalls de periòdics, manuscrits insignificants, algun índex d'esbós... Tot, això sí, espectacularment brut, estripat, polsós. Ronyós. I vet ací la característica principal del taller. Què el fa únic? Què el converteix en símbol de la llegenda Bacon? El caos, la brutícia, l'acumulació de deixalles. Bacon no usava poal del fem, el seu poal del fem era el taller. Allí aterraven els tubs, pinzells, burilles, diaris, etc, consumits. Abans de posar un color al llenç, el provava a la paret. Més d'un quadre li serví de catifa improvisada. Per què mai no netejava —o es deixava netejar— l'estudi? Li feia vergonya? De cap manera. De fet, s'hi deixa fer un munt de fotos. En el vídeo de l'antològica, on creieu que transcorre l'entrevista? Al taller. No sols no l'amaga, el taller: en fa ostentació. Si no la frase, coneixia i compartia la idea de H. Read: cal potenciar la llegenda.

El taller londinenc de Bacon fou donat pel seu hereu, J. Edwards —un dels seus últims amants—, a un museu de Dublín, ciutat on va nàixer. Fou desmuntat i traslladat, peça per peça —ronya inclosa— d'un lloc a l'altre. Cada dia el taller és visitat —i reverencià— per una pila d'admiradors.

El llenguatge, paisatges del jo

MIQUEL MARTÍNEZ

L'escriptor Antoni Gómez (Sagunt, 1960) aconsegueix, amb *El camí de les merles* (Perifèric edicions, 2009), la crònica reeixida de la recerca interior mitjançant la conquesta d'un nou llenguatge. Poques vegades se'ns anuncia l'abast d'un projecte d'una manera tan sincera. El lector assisteix, en temps real, al repte de l'escriptor, com si es tractara d'un procés iniciàtic, el pas de la poesia a la prosa. No és un llibre de records, és literatura, matèria elaborada. Ben aviat s'adonara l'autor de l'abast poderós del seu motiu literari: trobar un jo que siga interlocutor dels jo dispersos, assolir un paisatge perdurable. El poeta busca una veu, no un canvi de format, d'estil. I la veu que trobarà dins seu, la veu del pare, aquell Homer de la barra del bar, a prop del castell de Sagunt, li revelarà que l'Odissea no és allò viscut sinó la vida reinventada dins d'un llibre.

El camí de les merles descriu el recorregut entre aquestes dues afirmacions de l'autor: "Un poeta

amb dedicació exclusiva a la vida, em sentia un captaire i un déu alhora" i "Construiré de bell nou els fonaments de la meua existència des de la base dels orígens familiars".

Saludablement, l'autor pren distància —amb tendresa i implacable ironia— amb tots els personatges que un dia va ser —des del xiquet amb camisa de tirants fins al poeta romàntic—, amb els territoris habitats —replacetes, castell, discoteca, la mar—, amb els àmbits emocionals —passió, amistat, dolor, pèrdua—, epígons del jo desconectats entre si. Com se'ls pot posar en contacte? Quin en serà l'epicentre vital? L'antic bar del pare. Antoni Gómez descobreix dins l'atmosfera d'aquell escenari menut tots els elements que ha enyorat, la poesia, la calidesa humana, la senzilla honestedat, la integració en el poble que tant estima. Descobriments cabdals que atorga una paleta de colors, una veu plural, el reconeixement d'un mateix, el reconeixement dels altres.

Antoni Gómez resol, accepta,

integrada, la dolorosa dialèctica del poeta enfrontat a una mena d'exili interior —colpidora imatge dels gossos que acompanyen els rodamons—, perquè troba un camí: l'erudició local només li serveix per a estimar i retre homenatge a aquelles dones sàvies vestides de negre que ell observa pels carrers de Sagunt. Perquè troba una veu, per-

Antoni Gómez, amb 'El camí de les merles', reinventa Sagunt

què sap qui és en relació amb ell mateix i amb els altres, està en disposició d'existir, d'habitar un llenguatge. La prosa d'Antoni Gómez és la reinvençió del seu món. Per dir-ho d'una altra manera: Manhattan no existeix perquè siga un tros físic de Nova York, Manhattan existeix perquè l'han creada John Dos Passos, Woody Allen i

Philip Roth. És per això que Antoni Gómez, amb *El camí de les merles*, reinventa Sagunt.

L'autor ingressa en un club estimable, el de la literatura que tracta de la recerca del pare. Allunyar-se per a tornar, ser diferent per a reconèixer la semblança. Ens ha volgut fer partícips, no només de la troballa, sinó del procés de recerca. Distanciant-se lúcidament del símptoma —la poesia no atorga un passaport de redempció, la ideologia dogmàtica pot amagar el món que pretén transformar, la rebel·lia sobreactuada és una disfressa—, perquè sap que la immortalitat comença ara mateix, no ha d'esperar a formar part de la pleiade del Parnàs.

Trobe cada vegada més indicis que un escriptor es prepara al llarg de la seua vida per escriure un llibre especial, com ara aquest. Perquè sent el llibre més "personal", serà també l'obra més generosa, aquella en què més gent podrà sentir-se reflectida. Caldria que l'autor en fóra conscient, que es tracta d'un fill únic, insubstituïble.

Perquè tots som perifèrics.

Cultura de l'est, última moda

Romania aporta a la societat valenciana el treball dels seus immigrants, però també una presència cultural que ja provoca un interès distintiu

JOAN M. OLEAQUE

Peguem un puntelló al cul a l'èxtasi i que torne el vodka!". Aquest és el crit rabios de —pretesa— autenticitat llançat al vent per Shantel, un músic alemany que impacta allà on va, i que s'ha convertit en el menú més desitjat de qualsevol programació nocturna a tot l'Occident, terres valencianes incloses. Els avantpassats familiars de Shantel són a Bucovina, una regió situada entre Ucraïna i Romania. Gràcies a aquesta connexió, de la qual cosa es mostra orgullós, aquest músic i discjòquei —que no punxa electrònica, sinó ritmes folk ballables— s'ha convertit en el representant d'una modernitat antiesnob, avorrida de la frivolitat, que demana calor i color a la cultura d'última hora, i que ho troba en les aromes de l'est.

Shantel ha estat guardonat amb el premi World Music de la BBC i triomfa com a músic de directe amb la seua orquestra multiètnica. Es mostra com una concreció de l'essència romanesa, d'un territori amb vida convulsa, passat ric i dur, i amb una voluntat de prevaldre com siga. Per a Shantel, Romania és el resum de l'Europa de l'est, especialment des que va entrar a la Unió Europea el 2007. "No vull ser la fotocòpia d'un anglosaxó", diu per telèfon, "sinó compartir sensacions nascudes del continent". El seu disc *Disko Partizani* n'és el resum. "L'est és l'Europa més real, viu en nosaltres i en la nostra cultura", opina.

Certament, és lògic que comencem a adonar-nos-en a casa nostra. Els quasi 130.000 romanesos que viuen i treballen al territori valencià —50.000 dels quals a la província de Castelló— en són bona mostra. I mentre ho puguen fer, han vingut per quedar-s'hi, tot i que l'atur afecta ja el 12% de romanesos del cap i casal de la Plana. "La cultura és la millor manera de connectar-nos al territori que ens rep", explica Horia Barna, director de l'Institut Cultural Romanés a Espanya. Barna va visitar Dènia fa un quant temps per trobar-se amb una associació de romanesos residents a la zona i impulsar el projecte futur de la construcció d'un fòrum de debat europeu. "La integració és reeixida si es fa servir la cultura", opina.

"A més a més, és l'únic camí possible", opina Madalina Morariu, filla del director de la filharmònica de Iasi i soprano romanesa de 27 anys que viu i treballa a València. "La imatge que es té ací dels romanesos és la més marginal, i, com hauria de resultar evident, n'hi ha molt més que això". "Fins fa poc, el fet cultural que es coneixia ací de nosaltres no anava molt més enllà de Dràcula", ironitza. Uns altres hi podien afegir Cioran, i prou. "Ara bé, això està canviant", opina. "Creix la possibilitat de viatges barats a Bucarest, i molts valencians hi van per curiositat, o perquè coneixen algú que és d'allí, i se'n sorprenen". Certament, es poden trobar anades i estades des de València per 200 euros. Madalina és professo-

Dalt, Shantel, cantant i discjòquei alemany d'origen romanés. Baix, una imatge del fotògraf romanés Alexandru Paul i la soprano Madalina Morariu.

ra de cant, cor i piano a Divisi, una associació cultural amb escola de música que va propiciar un intercanvi de cors de xiquets entre València i Romania. "Només a Iasi hi ha 2.000 alumnes de música, i només ara, quan ja fa temps que som ací, comença a canviar la percepció que hi ha de tot el que passa allà".

D'alguna manera, hi poden contribuir iniciatives com la dels cursos de cultura romanesa per a xiquets impulsats des de l'Ajuntament d'Orpesa, que pretén connectar els fills d'immigrants amb les seues arrels —cosa que també els valdrà si han de tornar al país d'origen familiar— i també apropar aqueixa cultura als valencians. "Cal dir que la part més pop de la nostra cultura té fortes influències gitanes, turques i occidentals, i la barreja resulta exòtica i, normalment, atractiva", explica el fotògraf Alexandru Paul, que va participar en el festival Off PhotoEspanya 2008. És aqueixa barreja la que ha impulsat l'èxit del trio de productors i discjòqueis Ar:pi:ar. Tots tres han actuat a la sala Barraca de València, i la seua promotora, Picnic Group, pensa en una actuació conjunta —en una mena de festa romanesa— a la sala Narita de Castelló. En opinió del seu responsable, Valentino Barrioseta, "l'últim país preminent en la música d'avantguarda

era Xile, ara Romania ha ocupat el seu lloc". I que a més a més, no superen els 2.000 euros de caixet, cosa que sempre s'agraeix. La seducció per Romania ha dut el segell discogràfic de Picnic, Barraca Music, a fitxar un jove productor electrònic romanés, Posh. "El que passa allí és com el que ha ocorregut a Berlín després del comu-

Com a Berlín després del comunisme, a Romania hi ha una explosió de talent

"Som la cara nova d'Europa", assegura el fotògraf Alexandru Paul

nisme: una explosió de talent que es barreja amb l'instint de supervivència". I la connexió valenciana? "El nostre territori és proper per a ells, i unit a Eivissa, cosa que els interessa".

"La majoria de la gent que ha fet diners al meu país", diu el fotògraf Alexandru Paul, "prové de la part menys educada de la societat, i pensa més en les coses materials que en l'art".

"Ara bé, ja comença a ser més fàcil trobar patrocinadors que t'ajuden". Gràcies a això, les seues addictives i dures fotografies es poden difondre, i ens permeten veure com ell intenta relacionar la imatge que la gent vol mostrar d'ella mateixa amb la imatge que en té la resta de la gent. "Som la cara nova d'Europa", diu, "i hi ha cada dia més interès real en allò que fem, especialment en el nostre cinema".

Ho va demostrar la pel·lícula *Cuatro meses, tres semanas, dos días*, de Cristian Mungiu, que va guanyar la Palma d'Or a Cannes 2007, i va trasbalsar el món amb una freda història sobre avortament en l'ocàs comunista. Gràcies al seu èxit, el cinema romanés importa, fins i tot en format curtmetratge, com és el de *Fragmente*, d'Anamaria Chioveanu, exhibida en l'última edició del festival valencià Cinema Jove. Segons Diana Cofsinski, de l'Institut Cultural Romanés, aquesta entitat participarà en el Festival Internacional de Cinema per a la Integració que se celebra a València des del proper 13 de maig. Abans, qualsevol pot contemplar les diferents caricatures romaneses que formen part de la III Mostra d'Humor Gràfic de la Llotgeta valenciana de la CAM. Un humor, com altres coses, distintiu.

A LA LLETRA

Devastar

ALBERT GARCIA I HERNÁNDEZ

Devastar: destruir arrasant habitacions, boscos, col·lites, etc.

No consta que els primers comunistes valencians, en llegir la tesi XI sobre Feuerbach, de Karl Marx ("Els filòsofs no han fet res més que interpretar de diverses maneres el món, però del que es tracta és de transformar-lo"), es llançaren a transformar el seu territori, ni que Lafargue, ja a Espanya, els animara a fer-ho. La culpa de la devastació territorial, doncs, no és dels comunistes. No tot és culpa dels comunistes.

No consta que els anomenats indis americans tallaren des de sempre cabelleres. Però sí que ho començaren a fer quan els blancs convertiren aquestes cabelleres en moneda de canvi, com si es tractara d'un pagaré.

Ara Europa, la que compta en definitiva i la que ens toca patir, que no gaudir, està escandalitzada per la barbàrie urbanística del litoral. Ni els comunistes ni els indis tenen res a veure amb el tema. Cal anar posant les coses al seu lloc per a evitar que ens marregen més encara.

Qui en té la culpa? Els ajuntaments? Els especuladors? Els propietaris originals de les terres? Sí, com qui premia el botó del gas a Auschwitz; o com aquell qui, amb el seu silenci, amb la seua passivitat, si no aquiescència, va sostenir una dictadura més de quaranta anys.

I els europeus? Sí, els mateixos europeus, vull dir, la mateixa classe (en sentit marxista) que ara s'escandalitza per la devastació, en tenien part de culpa? N'eren probablement l'origen?

No anirem tan lluny per recordar els primers devastadors físics i morals de la nostra ribera mediterrània: tots els nazis que Franco va acollir (terra mítica?) i instal·lar còmodament a Dènia o a Moraira, per exemple. Però sí que cal recordar que els primers propietaris beneficiats per la devastació van ser europeus. Que les seues moneades compraven a bon preu les cabelleres de la nostra terra. Que van ser la condició necessària del "desenvolupament" (?) que veiem ara. I, ara, què els molesta? El creixement? La seua filosofia no és la del creixement? *De què se rien (o lloren) sus señorías?* No saben que el creixement sense fi els devora, els devasta també? Doncs tornen vostès a llegir Marx, que no han acabat d'apropiar-se'l massa.

Ara bé, qui va vendre, qui va especular, qui va devastar silenciosament, en la història i en la política sempre ha rebut el mateix nom: col·laboracionista.

Cercle d'intrigues

E. CERDÁN TATO

Em vaig hostatjar a l'hotel Princesa Alia, a uns deu quilòmetres d'Amman. Portava algunes adreces de palestins i vaig poder trobar-ne un, que havia estudiat a Salamanca i feia de guia en l'esplèndid amfiteatre romà. Amman s'alça sobre set tossals i alguns l'anomenen la Pompeia d'Orient. La veritat és que em trobava molt a gust recorrent-ne els carrers i prenent te amb l'amarg sabor de la sàlvia, quan en el restaurant em va agafar una angina de pit que quasi em tomba. Per descomptat, es van alarmar els meus amics i van tractar de dur-me a l'hospital, però els vaig convèncer que m'acompanyaren al meu allotjament, on tenia les meues potingues d'urgència. Jo coneixia els protocols mèdics i, d'altra banda, ja era tot un veterà en cardiopatia isquèmica. Hi van accedir, encara que desconcertats per la meua obstinació, i no es van moure del meu costat fins que, passades unes quantes hores, em vaig sentir millor i vaig baixar amb ells al vestibul, on ens vam acomiadar. El palestí em va dir que em veuria al matí. I ho va fer, encara que amb una notícia desoladora: fins al cap de sis dies o vuit no podria entrevistar-me amb Toujan Faisal. Llavors, vaig decidir anar-me'n com més prompte millor a Beirut, a la manifestació a Sabra i Xatila, a la qual assistia com a delegat. I vaig agafar el primer avió de la vesprada. Per descomptat, guardo un diari atapeït de tots aquells tràfecs, que, cinc anys després, estic manejant per a un relat entre la ficció i els fets que es van esdevenir amb massa rapidesa i enmig d'aguts dolors toràcics. Perquè després de veure el que vaig veure als barris devastats per la ultradreta libanesa i els soldats d'Ariel Sharon, el 1982, i de llegir els escrits esglaiadors, a peu de matança, de Jean Genet, testimoni excepcional d'aquesta atrocitat, em va repetir l'angina. Vaig telefonar a l'ambaixada i, tot i que el seu titular, que era amic o conegut, estava a Madrid, em va visitar el canceller, acompanyat d'un metge àrab, que, després de fer-me un electrocardiograma amb un artefacte portàtil, va resoldre internar-me en un establiment hospitalari. Cortesament, m'hi vaig negar, i amb la mateixa cortesia, em va dir: "Per descomptat, es tracta d'una clínica cristiana". El meu somriure, entre irònic i cordial, el va dissuadir. Però durant els dies següents va vindre a veure'm matí i vesprada, fins que em va trobar recuperat. Immediatament, i després de rebre una telefonada, vaig deixar l'hotel Myflower, de Beirut i vaig tornar a Amman.

Estava tot llest. I tot era una intriga. Per a entrevistar-me amb l'exdiputada Toujan Faisal, empresonada per haver denunciat la corrupció d'alguns ministres i alliberada per decisió reial, al cap de trenta dies en vaga de fam i una pressió internacional considerable, vaig haver d'anar al Tercer Cercle, en un taxi, una vesprada de setembre. "Al Tercer Cercle, se t'acostarà un home. Segueix-lo". El vaig seguir, tossal amunt, fins un palauet amb uns bells jardins. Era el Col·legi de Professionals. Poc després saludava una dona bella, rossa, atractiva, que em va oferir una rosa groga: l'exdiputada Toujan Faisal. "Sóc jordana, d'origen circassià". Vam parlar durant un parell d'hores. Quan me n'anava, el carrer estava ocupat per policia d'uniforme. Llavors, al cotxe de la parlamentària, acompanyat per dos individus d'aspecte inequívoc, em van portar a l'hotel. Ara estic al Tercer Cercle, entre Graham Greene i Bertolt Brecht. No hi ha clarió, ni la poderosa ombra d'Orson Wells. Però hi ha una història i una rosa.

Finalment, el passat dia de sant Jordi va fer un bon sol a tot Catalunya, la gent va acudir a les rambles i les places on hi havia les parades de roses i de llibres, les vendes d'aquests foren comparables, si fa no fa, a les de l'any passat i els editors del país van poder alenar amb un ben comprensible alleujament. Almenys per ara, en el seu sector no hi ha cap crisi. És tranquil·litzador.

Tal com un servidor desitjava la setmana passada, el llibre més venut aquest Sant Jordi ha sigut *Anatomia de un instante*, de Javier Cercas. Diria que enguany el públic lector ha triat molt bé. No solament perquè l'assumpte —el colp d'estat del 23 de febrer, les seues causes i la seua possible significació— és interessant per se, sinó perquè l'autor ha aprofitat aquesta matèria tan esvaradissa per fer una dissecció molt lúcida de les primeres passes de la nova democràcia espanyola; un assumpte encara més interessant, i transcendent, i que està tan mascarat per rumors, mitges veritats, tergiversacions i interessos de tota mena com el mateix colp d'estat que va estar a punt de suprimir-la.

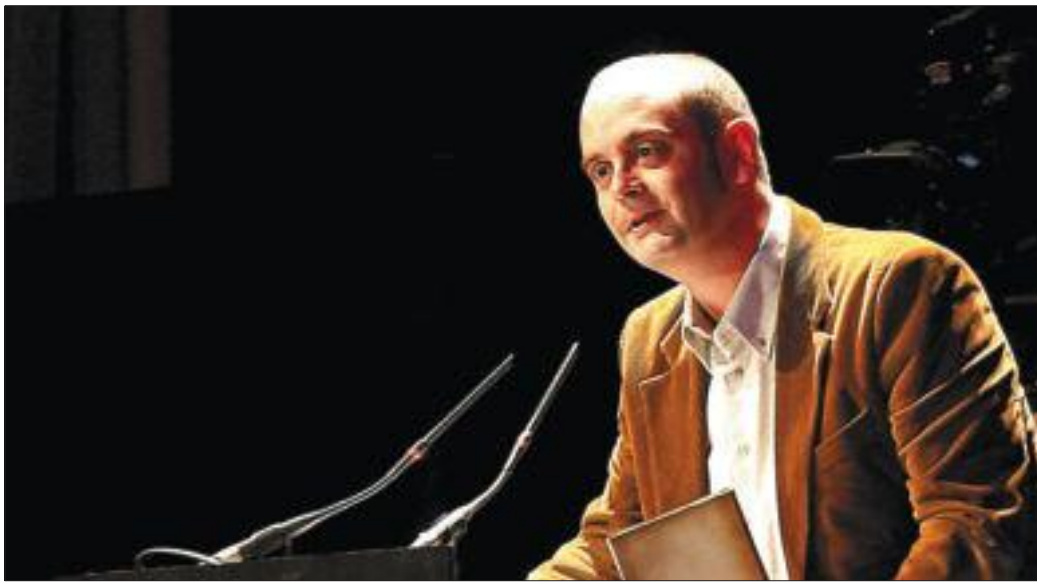
En català, tampoc hi ha motius de queixa, perquè el llibre més venut ha sigut *El silenci* de Gaspar Hernández, que és una novel·la atractiva i competent. Com sempre en Sant Jordi (i en la resta de dies de l'any), les vendes d'assaig i de poesia han sigut molt menors. En aquest últim gènere, és probable que el llibre més venut haja sigut *La part visible* de Sebastià Alzamora, en àrdua competició amb *Misteriosament feliç* de Joan Margarit. Almenys Alzamora reconeixia havia firmat 29 exemplars durant la jornada. La xifra pot no semblar res de l'altre món, però és quatre vegades més del que ha arribat a firmar un servidor, si sume totes les voltes que m'he hagut de sotmetre a aquesta ingrata (per als poetes) pràctica. En poesia, un èxit és això, en el millor dels casos.

Siga com vulga, estic convençut que *La part visible* és un gran llibre, tot i que dubte que siga mai un llibre popular, precisament pel que crec que són

CARTES DE PROP

Des de la part visible

ENRIC SÒRIA

El poeta Sebastià Alzamora, autor de *La part visible*. / JOAN SÁNCHEZ

les seues millors virtuts: l'atreuiment expressiu, la rabiosa exuberància de dicció, l'amargor iconoclasta que el mou —i que trasllada molt coherentment al vers mateix, abrupte i perillós com una navalla oscada—, i la lliure i deliberada singularitat de tot. Llevat dels poemaris anteriors de l'autor (i aquests tampoc no gaire), no conec res, ni en la poesia catalana ni en les veïnes, que s'assemblen ni poc ni gens a *La part visible*, i que el resultat, a més de ser insòlit, siga molt reeixit no és la menor de les sorpreses que depara. Així, des del primer vers, el lector es veu situat en terra ignota i haurà de fer el seu recorregut, al llarg de 65 poemes, per paratges desconeguts i poc hospitalaris, on els senyals que poden servir per a orientar-lo també el podrien dur a descarrerar-se molt. Cal llegir-lo atentament i, sobretot, cal aventar-se a l'exasperada passió que el llibre supura per cadascun dels versos, i val la pena fer-ho, perquè el periple a què convida s'ho mereix.

La proposta mateixa és des-acostumada. En essència, es tracta d'una virulenta meditació sobre l'amor, construïda a partir d'una falla animal, a estones dialogada, que es posa, prou irònicament, sota l'advocació de Ramon Llull: el del *Llibre d'amic e amat*, en part, però sobretot el del *Llibre de les bèsties*, amb els seus

apòlegs sentenciosos que encobreixen, davall del vel translúcid de la falla, una anàlisi i un judici d'accions i passions massa humanes. La mateixa citació que obri el llibre, "Negen hom és visible" ja assenyala, com un enigma sardònic, aquesta vinculació. Contra el precepte kantian, del que ací es parla és, precisament, de nosaltres mateixos, i les figures del mico i del caribú que al llarg de les seues planes s'estimen, s'increpen, dubten, criden i penen els mals de l'amor i la vida

No conec res, ni en la poesia catalana ni en les veïnes, que s'hi assemblen

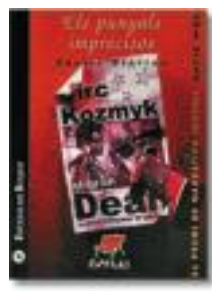
no són més que trassumptes de les nostres figures.

Però les alternatives de l'amor carnal, que ens exalta en la mesura que ens afonta en la seua incoercible tirania ("trista sivella la de qui amb el mal / lliga l'amor") no són l'únic tema, ni molt menys, d'aquest llibre, sinó la mateixa condició humana, descrita sense un bri de condescendència, com una burla tràgica i al mateix temps ridícula, amb el sarcasme colèric i en el fons piadós de qui se sent partícep —partícep fins als verms— de

tan amarga farsa. En els poemes llargs, els ecos de les matances, a Mallorca, de l'estiu de 1936 —"les voreres / farcides de cadàvers amb les boques / i els ulls badats per engolir el no res"— són un correlat concret perfectament oportú de la grotesca dansa universal. El d'aquests poemes és un regne de la desolació, l'absurda creació d'un atziac demiurg que no pot convocar més que l'execració, la rialla i el vòmit, on fins i tot les coses belles, cas d'haver-n'hi, són posades "sols per fer-nos / mal, tant de mal com puguin, perquè sí" i on ni tan sols "les raons del botxi no són enteses". La veu que ens en parla ajunta a parts iguals escepticisme i ira i respon a l'afront constant de la realitat amb l'en definitiva estèril venjança de la recusació verbal, convertida en injúria, en blasfèmia, en sacrilegi, o bé en desistiment.

Cal agrair a l'autor que haja construït aquesta requisitòria inflamada de còlera mordaç amb el mateix impuls amb què els seus personatges cremen de desig i de fúria, "escandint per igual versos i vida", i que els versos que el diuen siguin tan cantelluts, brutals i incandescents com l'ultratge que volen comunicar. Perquè "al final, tot acaba en equilibri", i és per això que cal, des de la part visible, escurar la copa fins als solls.

Juvenil

Els punyals imprecisos
Xavier Bertran

Edicions del Bullent
Picanya, 152 pàgines

Aquest llibre, guardonat amb el Premi de Narrativa Juvenil Enric Valor, és

obra d'un autor prolífic que, en aquest cas, narra una història d'intriga l'escenari de la qual és un circ ambulat. El punt de partida és un error del llançador de punyals que provoca una desgràcia, un accident aparent que no és la primera vegada que es produeix i que, per això, suscita la sospita que amaga un crim. El pols entre l'investigador i el sospitós centra l'argument d'una narració entretinguda.

Disc

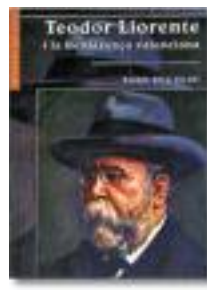
Dèria
Mara Aranda
i Solatge

Galileo Music
Madrid, 2009

Mara Aranda, vocalista de l'Ham de Foc i una de les més sòlides referències de la *world music* actual, s'associa ara a un grupat de músics investigadors, Solatge, amb la intenció

de recuperar peces populars de l'antiga Corona d'Aragó. El resultat és *Dèria*, un àlbum de folk amb efluis medievals, tamisat per la límpida veu d'Aranda i per un exuberant treball d'instrumentació on es fan servir la viola de roda, el bouzouki o el llaüt, entre molts altres recursos. Una edició acurada i complida, a més, amb textos de Josep Vicent Frechina i traduccions al castellà i l'anglès.

Assaig

Teodor Llorente i la Renaixença valenciana
Rafael Roca Ricart

Institució Alfons el Magnànim
València, 220 pàgines

L'autor d'aquest llibre ja havia donat mostres del seu in-

terés, i la seua competència, en la reivindicació històrica de la figura del gran referent de la Renaixença valenciana. Rafael Roca (Alaquàs, 1971), en aquest assaig, torna sobre la qüestió per a defensar que la figura de Teodor Llorente ha estat menystinguda i argumenta que, la del poeta, polític conservador i periodista, fou una aportació transcendental a la literatura i la cultura valencianes.